

(Jahrg. 18., Heft 7., Wien 1925., str. 262. ss.), donosi članak od O. Mänchen-Helfen: Die kulturhistorische Richtung in der Völkerkunde, koji je najbolji odgovor na tvrdnju g. Kus-Nikolajeva, da je već kritika H. Cunow-a »pretjerana«. Evo opširnijeg izvotka iz toga članka:

»Soweit mir bekannt ist, hat nur Heinrich Cunow die Morgan-Engelsschen Forschungen über die Entwicklung der Familie weitergeführt. Aber auch er hat seit 1912. ... offenbar nicht weiter gearbeitet, denn die diesen Gegenstand behandelnden Teile seiner Marxschen Geschichtstheorie (1923.) sind nur, zum Teil wörtliche, Wiederholungen seiner früheren Werke. Die marxistische Literatur hat, man kann ihr diesen Vorwurf nicht ersparen, vielfach noch nicht einmal die Kritik Cunows an Morgan zur Kenntnis genommen, die allermeisten Darstellungen der wirtschaftsgeschichtlichen Entwicklung bis zum Beginn der geschriebenen Geschichte auch in den neuesten Werken (vgl. z. B. Rosa Luxemburgs Einführung in die Nationalökonomie, Berlin 1925., S. 79. ff.) hätten so auch in den achtziger Jahren geschrieben werden können. Cunows Kritik selbst trifft aber wohl einzelne Aufstellungen Morgans, seine Arbeiten haben aber mit denen Morgans den evolutionistischen Grundgedanken⁵ gemeinsam«. Zatim opširno prikazuje novu kulturnohistorijsku metodu i njezine dosadanje rezultate, i to prema spomenutom djelu »Völker und Kulturen«, pa zaključuje: »Wenn nun die kulturhist. Richtung im Recht ist, und es haben sich, vielfach zögernd und das Alte nur ungern aufgebend, nahezu alle deutschen Ethnologen ihr angeschlossen, ebenso die meisten amerikanischen, in Skandinavien E. Nordenskjöld, in England der scharfsinnige u. gelehrte Rivers..., dann hat, und das zu zeigen ist der Zweck dieser Zeilen⁵, die ethnologische Wirtschafts- u. Gesellschaftsforschung ganz neu anzufangen. Die evolutionistischen Schemata sind unhaltbar geworden⁵. Der Gang der Entwicklung ist jetzt objektiv feststellbar ...«.

Tolstojeva estika.

Osvrt na predavanje dr. Tome Maretića u Pučkom sveučilištu.

Dr Andrija Živković.

U svojim je predavanjima o Tolstojevoj etici naglasio prof. T. Maretić dvije stvari: 1. da Tolstoj nije originalan u svojim idejama, 2. da se nitko nije poveo za njim ni za njegovog života, ni poslije njegove smrti.

⁵ Od mene podvučeno. A. G.

Polazeći s ovog gledišta, o kojem nema sumnje, da je ispravno, vidi nam se trud i muka starog profesora filozofije kroz četiri sata — promašenim poslom. Kad bi se radilo jedino o erudiciji, još bi se moglo razumjeti natanko izlaganje baš Tolstojevih nazora. Ali se jasno vidjelo, da dr. Maretiću nije tek do erudicije, nego do toga, da izvede kod slušača dojam, koji bi bio povoljan po tolstoizizam.

U tom je eto bila tragika ovih predavanja.

1. Čitava se Tolstojeva etika dade prema dr. T. Maretiću sažeti u pet principa: 1. ne ubij, 2. ne sudi, 3. ne zaklinji se, 4. ne čini preljuba, 5. ne opiri se zlu. Ona je interpretacija misli, što ih je Krist iznio u svojoj goskoj besjedi (Mt. 5, 21—44). Ali interpretacija lično Tolstojeva. Dedukcije, koje je on izveo iz Mt. 5, 21—44 i neustrašivo ih zastupao ne samo na peru, nego i na djelu — začudile su u neku ruku svijet; izazvale su izvjesnu pažnju kod evropske publike, željne jakih akcenata. To i dr. T. M. naročito imponira. I on slavi Tolstoja u velike, radi ove neustrašivosti u istupanju i iznošenju misli, koje se suprotstavljaju duhu i nazorima vremena.

Ali ti su Tolstojevi izvodi u glavnom pogrešni. Idu predaleko ili su stegnuti na puku riječ. Jedamput se odvijaju u pravcu fantastičnog Tolstojevog zanosa, a drugi put zastaju na primitivnom značenju riječi.

Izvodi o patriotizmu, o negaciji države, o pobijanju literature i kulture, o bogatstvu, o crkvi, o »carstvu božjem«, krivi su već na prvi pogled. To se osjećanje neodoljivo nameće svakomu, tko prvi put za njih čuje. Formula je Kristova, jer su principi u svojoj negativnoj formi uzeti iz Mt. 5, 21—44, ali je supstituirano značenje, pogotovo u krajnjim konzekvencijama, prožeto duhom, koji nije Kristov. Ide, šta više, dalje od njega, t. j. stavlja se nad njega, korigira ga, te se tako od njega odalečuje i postaje tudim čitavom duhu evanđelja.

U tomu je eto tolstoizizam. Ta etika nije Kristova, nego doista Tolstojeva i ako uzima za izlaz riječi, što ih je Krist izustio. A onda nije čudo, da je g. predavač morao konstatirati, da se za Tolstojevim idejama nije poveo nitko, ni za života, a ni poslije smrti njegove.

Krivo je, da je svaki patriotizam u sebi zlo, jer zlom rodi samo pretjerani patriotizam, dakle šovinizam.

Krivo je poimati državu samo kao osvetnika za prestupke. — Ona ima mnogo pozitivnih dobrih svojstava, koja su na uhar društvu. A krivo je isto tako odsuđivati kaznenu vlast, jer je ona potrebna. Momenti socijalne nužde to najbolje dokazuju i opravdavaju svakim danom.

Krivo je shvaćena Kristova riječ: ne sudite... kao i ona: ne zaklinjite se..., jer je shvaćena uskogrudno, primitivno. Kad bi svi ljudi bili s a v r š e n i u smislu idealnih Kristovih načela, ne bi tre-

balo među njima druge riječi osim »da« i »ne«. Ali gdje su ljudi od toga!...

Krivi su i izvodi iz zapovijedi: ne ubij..., jer bi njihova radikalna aplikacija priječila nesmetani i uspješni društveni razvoj.

Nastran je nadalje i Tolstojev sud o kulturi. Ona nije u sebi zla, nego je zao put, kojim ona udara u naše dane, a protiv duha Kristove besjede na gori. Dužnost je zato svih dobrih, da se i kultura našeg vremena razvija u skladu s etičkim principima Kristove nauke. Krivo je zato osuđivanje umjetnosti i literature, kao što i jednostrano uzdizanje jedino seljačkog i obrtničkog staleža.

2. Kritika dr. T. Maretića nije zadovoljila. Ona nije ništa iznijela. Ne sviđa mu se jedino radikalno Tolstojevo mišljenje o negaciji države i zabacivanje kulture. Sve su mu ostale njegove ideje očito simpatične.

Dr. T. Maretić misli, da će Tolstojeve ideje ipak pobijediti. — Doći će, veli, vrijeme, kad će se svijet po njima ravnati i kad će se na taj način ostvariti »carstvo božje« na zemlji.

Kada će to biti? Dr. T. M. drži, da će proći još dugo i dugo vremena. Njemu je snaga Tolstojevih misli tolika, da će one prije ili poslije doći do uvažavanja. Uvjereni dakle i oduševljeni tolstojevac!

Međutim je sve to igrarija riječima i zatvaranje očiju pred jasnim činjenicama i još jasnijim slovom Božje riječi.

Uzvišena Kristova besjeda na gori nije trebala da čeka Tolstoja tumača. Snaga je ondje iznesenih misli djelovala kroz stoljeća i stoljeća neodoljivom i nepatvorenom silom. Kršćansko je ljudstvo ispravno razumjelo, a razumije i danas svu dubinu i svu visinu Kristovih etičkih zasada. Kršćanski život tolikih milijuna i kršćanska kultura tolikih stoljeća dokazom je tog jedinog, ispravnog shvaćanja. Ono se razvija u svijetlu cjelokupnog Kristovog nauka i provodi u život u suglasju s čuvaricom njegove nauke — Crkvom.

Tolstojev je tumač samovoljan, jednostran, istrgnut iz cjeline. Nije čudo, da se nitko nije našao, tko bi proroku iz Jasnaja Poljana poklanjao vjeru, otkazujući je Kristu i Crkvi.

Ako i ima grijeha i prestupaka, ako se nalazi raskola i trvenja među kršćanima, tobože sve u ime istoga Krista — katolicizam, pravoslavlje, protestantizam, anglikanizam! — zar da to sklone modernog čovjeka na otkaz vjere? Biti bi to danas nedostojno obrazovanog čovjeka — kraj tolikih mogućnosti, da se ustanovi historička objektivna istina o pravoj prvotnoj Kristovoj nauci, koju mi reklamiramo za katoličku Crkvu.

Drugi su dakle putevi za one, koji lutaju i traže istinu, nego što ih Tolstoj predlaže. A druge su i staze, koje vode u »carstvo božje« — pa baš, ako hoćete, i samo na ovome svijetu.

Te su staze i te puteve utirali veliki dusi kršćanskog katoličkog naziranja od prvih stoljeća života Kristove Crkve do danas neprekidno. Od Justina mučenika i čitavog niza kršćanskih heroja onih prvih krvavih stoljeća, od Augustina, Krizostoma i Gregorija, od Tome Akvinskog, Bernarda i Gertrude do Alojzija Gonzage i Terezije iz Lisieuxa. Svi su oni, i hiljade njima sličnih, pokazali na dje lu, kako se ima shvatiti Kristova besjeda na gori i kako se ostvaruje »carstvo božje« i na ovom i na onom svijetu... kod njih treba tražiti metode, da se doskoči propasti, u koju srlja ljudski rod, kako je to sâm dr T. M. dobro ocrtao na početku, a i tijekom svojih predavanja.

3. Ovom je zgodom dr T. M. iznio neke opaske, koje su nesumnjivo njegove, a nijesu nipošto tek izložene misli Tolstojeve. — Možda su one po mišljenju dr. T. M. u suglasju s naučavanjem Tolstojevim, ali im je u predavanjima autorom sâm g. predavač.

I zato stavljamo na g. dr. T. Maretića poziv, da nam dokaže svoje tvrdnje, kako je u redu i kako imaju pravo, da to traže i slušači na Pučkom sveučilištu. Javni prosvjetni rad valja da nosi karakter objektivne znanosti bilo u strogo naučnom, bilo u popularno-znanstvenom smislu.

Ne tražimo od dr T. M., da nam dokazuje navode kao što su: »Tolstoj je najbolji učitelj čovječanstva nakon J. J. Rousseaua...« ili: »Samo Luther se može s njim isporučiti« (t. j. s Tolstojem), ili: »Tolstojeva etika stoji najbliže uzvišenim naucima Kristovim...«

To su izljevi njegovog oduševljenja za tolstojizam, pa ne moraju da znače više, nego neki stupanj zanosa, bez pretenzije na objektivnost i naučnu zajamčenost temeljne teze.

Ali dr. T. M. je postavio i ove tvrdnje:

I. »Crkvenu (t. j. katoličku) moraluku ne treba suditi prema udžbenicima, što ih naše škole imaju, nego prema velikim ogromnim djelima, što su ih napisali većim dijelom jezuiti. **U tim se djelima nalazi duh antikristov. Od prave Kristove nauke nema u tim djelima gotovo ništa...**«.

Dr T. M. je ostao dužan, svojim slušačima dokaz za ovu tvrdnju. Niti je naveo ta velika djela tih jezuita, niti je iznio njihovu antikršćansku nauku. Mi bi ipak rada znati, gdje je kodificirana ta antikristova etika, koju zastupa — dr. T. M. je to izrično naglasio — **samo katolička Crkva!** Neka nam dokaze iznese, gdje i kako mu se to najzgodnijim učini.

II. Govoreći o Tolstojevom stavu prema crkvenom sistemu, iznio je njegovo mišljenje, da ne treba nikakove Crkve, da je treba rušiti jednako kao i državu. Tom je zgodom g. predavač nadovezao: »Tolstoj je radi toga mogao biti i spaljen! Kao što je nekad Crkva spaljivala svoje protivnike. Mnogo je stotina hiljada ljudi

tako poginulo na lomači. **Crkva je uopće spalila i ubila više ljudi, nego što su ih smaknuli rimski carevi za prvo doba kršćanstva.**«

I opet dakako: Katolička Crkva. To je jedna tvrdnja, koja bi isto tako morala biti historički osvijetljena. Ona je općenite naravi, a ide na račun samo katoličke Crkve. Imamo zato pravo da tražimo od dr. T. M. da i ovu tvrdnju sa svom tačnošću dokaže.

III. Gosp. dr. T. M. je zajedno s Tolstojem veliki protivnik rata. To je simpatično. Ali je nesimpatično, kad on kod toga prigovara Crkvi, što ona ne odsuđuje rata i pri tom veli: »Za ratove šta više misle neki da su božja uredba.«

Tko su ti neki koji, očito u redovima Katoličke Crkve, tako misle i gdje su oni tomu svom mišljenju dali izražaja?

Bilo bi u interesu nauke i kod nas, da se ne šire i u narod ne unose nenaučne, neznanstvene teze. Naglasujem; i kod nas. Jer nam je ipak žao konstatirati, da se kod nas ljudi od nauke još bave pitanjima i spotiču o stvari, što ih je napustila objektivna znanstvena naučna kritika. Ali kad je tako, ne možemo da ignoriramo činjenice. Moramo da se osvrćemo i na ono, na što se iz samih naučnih motiva ne bi osvrćali.

Takove su naše prilike i ljudi.

Audiat et altera pars.

U pretprošlom broju »Bogoslovske Smotre« gosp. J. V. prikazao je naše »Misli velikih umova o Bogu i vjeri« u dosta neobjektivnom svijetlu. Kolikogod smo mi dakle zahvalni »B. S.« na pažnji, koju je iskazala našem skromnom djelcu držeći ga vrijednim svoje makar i negativne kritike, to ipak ne možemo, a da ne reagiramo na neke uistinu neopravdane izvode njezina kritičara.

Ponajprije, što se tiče pisanja »suvremen« ili »savremen«, »suglasan« ili »saglasan«, ta je stvar tako neznatne važnosti, da uopće ne zaslužuje, da se izvan jezikoslovlja čovjek njome bavi. Dokgod se naš književni jezik bude paralelno razvijao sa pučkim govorom mi ne ćemo moći imati do u tančine fiksirana pravopisa. Stoga »suvremen« ili »savremen« to je više stvar ukusa nego li pravopisa. Istina je, da Iveković i Boranić pišu »suvremen« i »suglasan«, ali je isto tako istinito, da se većina današnjih književnika, barem rođenih štokavaca, odlučuje za drugu varijantu.

Mnogo teže naravi je drugi prigovor. G. kritičar nam predba-zuje, što smo u zbirku uvrstili jedan Schellingov citat, jer taj po-njegovu mnijenju naučava razvitak dogme presv. Trojstva iz po-ganske mitologije. Prigovor je međutim neosnovan. Spomenuti